

УДК 378.04:364

DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.25.223242>

ОЛЕНА ПЕХОТА

ORCID: 0000-0001-9089-7138

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

САМОПРОЄКТУВАННЯ ЯК БАЗОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Сутність поняття «професійне самопроєктування майбутнього фахівця соціальної роботи» розкрита в характеристиках: здійснення професійного вибору на користь соціальної роботи; спрямування на досягнення високого рівня професіоналізму шляхом послідовного самовдосконалення; розуміння самопроєкту власної особистості як контуру самопроєкту; включення стандартних етапів проєктної діяльності – проєктування, реалізація, аналіз результатів; володіння інструментарієм самопроєктування; готовність сприяти у самопроєктуванні клієнтам соціальної роботи. Компетентність самопроєктування майбутніх фахівців соціальної роботи розглядається як основа надання професійної допомоги клієнтам, людям у складних життєвих обставинах. Визначена роль викладача-наставника для активізації студентів у діяльності самопроєктування. Комплект інструментів самопроєктування включає в себе такі, що спрямовані як на внутрішній аналіз особистості, так і на взаємодію із зовнішнім середовищем, поступово ускладнювані комунікації з різними суб'єктами соціальної роботи, з акцентуванням уваги на кращі практики та успішні історії професійного зростання.

Ключові слова: професійна підготовка; фахівець соціальної роботи; компетентність; самопроєктування; контур самопроєкту; викладач-наставник

Постановка проблеми в загальному вигляді та вказівка на її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одна із найважливіших у світі наук – наука життя. Цією наукою люди мають оволодіти чи не найкраще, ніж будь-якою іншою, здобуваючи відповідні компетентності. Однак у наслідок дії різних факторів таке вдається не кожному. У науковий і практичний обіг увійшло поняття «складні життєві обставини», сутність якого включає, зокрема, неможливість самостійного подолання людиною (сім'єю) цих обставин. Сприяти таким людям (сім'ям) покликана соціальна робота як галузь науки та професійної діяльності, що динамічно розвивається. У відповідності до глобального визначення професії соціальної роботи таке сприяння здійснюється у напрямках соціальних змін і розвитку, соціальної згуртованості, активізації та звільнення людей (Глобальне визначення соціальної роботи, 2014). Тобто соціальна робота – це не діяльність із вирішення проблем людини (сім'ї), а діяльність для сприяння становленню їх суб'єктності.

Фахівці соціальної роботи покликані допомогти людині (сім'ї) у складних життєвих обставинах у підвищенні власних можливостей самовизначення, самопроєктування, самореалізації і, як наслідок, підвищення власних можливостей долати складні життєві обставини. У зв'язку із цим у професійній діяльності фахівця соціальної роботи виникає суперечність суб'єкт-об'єктного сприйняття людини в складних життєвих обставинах: з одного боку, як вільної особистості, яка має власні сильні сторони, з іншого – як «об'єкта» зусиль фахівця. Вирішення цієї суперечності вимагає гуманістичного світогляду фахівців соціальної роботи, основою якого розглядається цілісне світовідчуття людиною глибинного взаємозв'язку спочатку зі своєю власною сутністю, далі з оточуючими людьми, нарешті – зі світом людей. Логіка від власного «Я» майбутнього фахівця до «Я» іншої людини, «Ми» сім'ї та громади підкреслює базовий характер компетентності самопроєктування для становлення майбутніх фахівців соціальної роботи.

Самопроєктування розглядається як базова компетентність ще й тому, що не навчившись працювати над розвитком власної особистості майбутній фахівець соціальної роботи не матиме навіть морального права братися за справу сприяння розвитку іншої особистості. Свідченням доцільності такого підходу є наявність в освітніх програмах професійної підготовки фахівців соціальної роботи навчальних курсів із назвами, дотичними до поняття «самопроєктування».

Аналіз найвагоміших публікацій, у яких започатковано розв'язання досліджуваної проблеми й на які спирається автор. Сучасними українськими дослідниками детально опрацьовані сутність та структура понять, методологічні засади, механізми становлення особистості (С.Д. Максименко), актуалізації особистісного проєкту (С.Ю. Гуцол), самопроєктування (О.О. Зарецька; М.Л. Смульсон), у тому числі самопроєктування в кризових умовах (Н.В. Чепелева).

Разом із тим у рамках професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи окремої уваги вимагає самопроєктування як їх базова компетентність.

Метою статі є розкриття сутності поняття самопроєктування (зокрема, професійного самопроєктування) як базової компетентності в процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи, включаючи аналіз відображення цієї сутності у певному варіанті комплексу інструментів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глибше зрозуміти та розкрити сутність поняття «самопроектування» дозволяє наявна щодо нього наукова дискусія. З одного боку, акцентується увага на тому, що без елементів самопроектування розгляд процесів саморозвитку є неможливим (Смольсон, 2014, с. 19); самопроектування розглядається як діяльність людини, що виходить із її задуму (проекту) свого майбутнього та власної особистості (Чепелева, 2016, с. 28); підкреслюється, що проектування має місце тоді, коли є технологія досягнення мети, хоча вона може бути такою, яку важко реалізувати (Зарецька, 2015, с. 50). З іншого боку, В.М. Розін зазначає, що для кардинальної зміни людини потрібно знайти «точку опори», спираючись на яку особистість буде сама себе «переробляти». Дослідник розмірковує, чи можлива така «точка опори» всередині людини, чи вона знаходиться поза людиною. Не мається на увазі, що людина взагалі не може змінити себе. Однак науковець звертає увагу на складність та негарантованість результатів цього процесу, що викликає у нього запитання про доречність використання поняття «самопроектування». На думку В.М. Розіна, щоб робота над собою стала можливою та реально допомогла, людина, вірогідно, має пережити кризу, подолати яку часто не можливо без внутрішнього духовного перевороту і допомоги інших людей (Розін, 2019, с. 12). Фахівці соціальної роботи працюють саме з тими, хто зтикнувся із кризою, але не може подолати її самостійно, потребує допомоги. При цьому сучасні тенденції професіоналізації соціальної роботи передбачають надання фахівцем саме зовнішньої «точки опори» для клієнта на початку та відкриття внутрішньої «точки опори» в максимально близькій перспективі для подальшого самопроектування.

У сучасній науці визнається, що проєкт (образ) власного «Я» не є сталим. На відміну від традиційного проектування, процес самопроектування не передбачає наперед заданої жорсткої фіксації результату, а отже і тексти, створювані особистістю при нарративному проектуванні певною мірою є текстами «нон-фініто», «можливими сюжетами» (Гуцол, 2014, с. 75). Самопроектування – перманентний процес, який не може у певний момент завершуватися, навіть якщо зафіксовано здійснення певної події розвитку (Смольсон, 2014, с. 25). Маємо визнати, що навіть теоретична модель індивідуальності майбутнього фахівця може бути не до кінця точною. Однак завдяки наявності такої моделі поступово (хоча і принципово незавершено) формується цілісне уявлення щодо індивідуальних можливостей фахівця, створюються перспективи для випереджувального прогнозування. Тож форма теоретичної моделі індивідуальності майбутнього фахівця визначається як контур, межі якого лише позначені та можуть змінюватися залежно від особистісно-професійного самодослідження. Саме з використанням терміну «контур» вбачаємо доцільним уточнити й сутність поняття «самопроектування», тобто людина розробляє та реалізує контур проєкту (образу) власної особистості, який є динамічним і принципово важливим для забезпечення цілеспрямованості діяльності людини в її саморозвитку.

У цій статті увагу сфокусовано на самопроектуванні себе як професіоналів майбутніми соціальними працівниками. Для уточнення сутності поняття «професійного самопроектування майбутнього фахівця соціальної роботи» вбачається продуктивним застосувати виокремлені Д.В. Крніциним етапи професійного самопроектування: адаптаційний, акмеологічний, іміджевий, форсайтний, аналітичний (Крніцин, 2012). В умовах високої динаміки суспільних трансформацій розглядаємо перелічене скоріше як компоненти структури професійного самопроектування, ніж одноразово пройдені етапи, адже фахівцю соціальної роботи постійно приходиться адаптуватися до змін, відповідним чином перевизначати для себе вершини професійного розвитку, корегувати власний імідж, форсайт і самоаналітику. У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи ці компоненти набувають свого особливого змісту, а в здобутті компетентності професійного самопроектування важливим є педагогічне наставництво студентів з боку викладача.

Адаптаційний компонент професійного самопроектування у загальному змісті передбачає залучення студента до навчально-професійного середовища, термінологічне включення, актуалізацію оволодіння ним професійними компетентностями (Крніцин, 2012). Для студентів спеціальності «Соціальна робота» цей компонент професійного самопроектування пов'язаний не лише із подоланням бар'єру між практикою шкільної та університетської освіти, а також освоєнням тезаурусу соціальної роботи, але й пошуком власної відповіді на питання, що пов'язані зі складністю спеціальності. Не усвідомлюючи ці процеси як професійне самопроектування, студенти тим не менше приймають рішення: чи пов'язати своє майбутнє із соціальною роботою, чи просто отримати диплом про вищу освіту. При цьому педагогічне наставництво з боку викладача може бути реалізовано шляхом спільної зі студентами роботи із вивчення потреб останнього (наприклад, із використанням інструменту «лінія життя»), організації діалогу студентів із успішними представниками професії, надання позитивних прикладів долаання проблем і професійного становлення (інструмент «жива бібліотека»).

Акмеологічний компонент професійного самопроектування у загальному змісті передбачає вибудову пріоритетів самовизначення, кар'єрного орієнтування, самооцінки, самоконтролю, за якими майбутній фахівець планує досягнути вищого рівня професіоналізму (Крніцин, 2012). Особливістю реалізації цього компоненту професійного самопроектування для студентів спеціальності «Соціальна робота» є необхідність самовизначення, пов'язана із різноманітністю функціональних напрямів у професійній діяльності фахівця соціальної роботи – сервісних (аніматор, вчитель соціальних умінь, консультант, помічник, супервізор), посередницьких (координатор випадку, брокер соціальних послуг, захисник прав та інтересів, медіатор), управлінських, дослідницьких. Педагогічне наставництво з боку викладача в рамках цього компонента може бути реалізоване із застосуванням інструментів навчальної практики, включення студентів в якості виконавців у соціальні заходи та проєкти з можливістю випробувати себе у реалізації різних функціональних напрямів соціальної роботи. Провідним інструментом пропонується педагогічний метод проєктів.

Іміджевий компонент професійного самопроектування у загальному змісті передбачає активний пошук власного професійного іміджу, включення наявних навчально-професійних умінь у контекст професійної діяльності (Крніцин, 2012). Для студентів спеціальності «Соціальна робота» це можливість запропонувати авторський проєкт

професійної діяльності та реалізувати його. Обов'язковою при цьому є самопрезентація майбутніх фахівців при знайомстві з професіоналами галузі, презентація авторських задумів і реалізованих проєктів.

Форсайтний компонент професійного самопроєктування передбачає уточнення варіантів професійно-творчого саморозвитку, побудови кар'єри, формулювання і часткової реалізації проєктних цілей і перспектив, привертання уваги до новонароджуваних цілей та початку їх освоєння (Крініцин, 2012). Для студентів спеціальності «Соціальна робота» – це певною мірою переломний момент самопроєктування, коли вже відбулося тісне знайомство з професією шляхом освоєння її тезаурусу, обрання функціонального напрямку, комунікації з професіоналами, вже реалізовані перші авторські пілотні заходи і проєкти, освоєні технологія та інструменти самопроєктування, окреслений поточний контур професійного самопроєкту. Найважчий досвід дозволяє свідомо визначитися щодо дисциплін вільного вибору, брати участь у тренінгах неформальної освіти, волонтерстві, вдаватися до самоосвіти. У таких активностях наставництво може бути реалізоване шляхом надання студентам відповідних інструментів, наприклад, таких як «дерево цілей» життя, самоспостереження, індивідуальна карта поля і рівня професійного розвитку.

Аналітичний компонент професійного самопроєктування передбачає аналіз і корекцію результатів реалізації професійного самопроєктування. У рамках цього компоненту педагог-наставник отримує можливість запропонувати студентам замислитися про доцільність того, щоб розширити межі професійного самопроєктування та визначити контур особистісного самопроєкту. Педагогічне наставництво викладача по відношенню до самопроєктування студентів може здійснюватися шляхом організації регулярної роботи із такими інструментами як щоденник особистісно-професійного зростання, а також Інтернет-блоги. Для майбутнього фахівця соціальної роботи аналітичний компонент – це не лише підведення проміжних результатів здійснення заходів, передбачених при самопроєктуванні, але й аналіз готовності поділитися власним досвідом із потенційними клієнтами.

У всіх схарактеризованих компонентах структури професійного самопроєктування майбутніх фахівців соціальної роботи актуальною може стати суперечність між досягнутим студентами в ході навчання розумінням сутності спеціальності «Соціальна робота» та готовністю працювати за такою емоційно та інтелектуально складною професією. Як особисте вирішення цієї суперечності професійний самопроєкт кожного конкретного студента буде пов'язаний із соціальною роботою чи ні. Таке рішення є абсолютним правом та відповідальністю самого студента, але таке рішення не обов'язково має прийматися лише під впливом факторів зовнішніх по відношенню до педагогічної системи професійної підготовки. Поточний вибір студента, який навчається на спеціальності «Соціальна робота», в бік іншої сфери діяльності не означає автоматичної відмови від педагогічного наставництва, актуалізації процесу професійного самопроєктування саме як майбутнього фахівця соціальної роботи. Підґрунтям для того, щоб наявна суперечність стала наріжною і сприяла вибору на користь професії «Соціальна робота», розглядається теорія трансформативного навчання Дж. Мезірова. У відповідності до цієї теорії наявна суперечність має бути усвідомлена як дезорієнтуюча дилема між очікуваннями та реаліями, що спричиняє невизначеність і дискомфорт, а разом із тим і як каталізатор змін. Подальша критична рефлексія, аналіз власних переконань спрямовуються на пошук відповіді на питання про те, наскільки наявні знання та переконання відповідають контексту. Рефлексія підкріплюється раціональним дискурсом з іншими людьми для інтерпретації нових смислових перспектив, оцінки доказів на підтримку альтернативних точок зору, конкуруючих інтерпретацій (Горбунова, 2017). Відповідним чином педагогічне наставництво професійного самопроєктування майбутніх фахівців соціальної роботи має здійснюватися на засадах теорії трансформативного навчання. Комплект інструментів самопроєктування має включати в себе такі, що спрямовані як на внутрішній аналіз особистості, так і на взаємодію із зовнішнім середовищем, поступово ускладнювані комунікації з різними суб'єктами соціальної роботи.

Специфіка сфери професійної діяльності майбутніх фахівців соціальної роботи полягає в тому, що у значній кількості ситуацій вони матимуть справу із дорослими, які опинилися в складних життєвих обставинах. Навіть у випадку роботи з дітьми, позбавленими батьківського піклування, сучасні міжнародні тенденції соціальної роботи визначають необхідність роботи з дорослими – батьками, патронатними вихователями, піклувальниками та опікунами, наставниками, небайдужими громадянами. Специфіка ж дорослої людини полягає в тому, що її контури самопроєктування мають включати в себе не лише позиції, пов'язані, із здобуттям певних нових якостей, але й відмови від вже наявних, що заважають виконанню потрібних функцій. Відповідно важливим є досвід трансформативного навчання майбутніх фахівців соціальної роботи як досвід навчання дорослих, а досвід самопроєктування студентів, які навчаються на спеціальності «Соціальна робота», є підґрунтям для подальшого надання ними послуг щодо сприяння розвитку суб'єктних властивостей людей, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Сформулюємо **висновки** з дослідження та перспективи подальшої розробки цього тематичного напрямку.

Самопроєктування як базова компетентність вбачається особливо доцільною для майбутніх фахівців соціальної роботи, адже надалі вони мають сприяти самопроєктуванню та саморозвитку людей (сімей), які опинилися в складних життєвих обставинах. Відповідним чином компетентність самопроєктування вбачаємо такою, яка має бути більш ґрунтовно представлена у освітньо-професійних програмах за спеціальністю 231 «Соціальна робота».

Сутність поняття «самопроєктування» уточнюється шляхом застосування поняття «контур самопроєкту» як такого, що відображає динаміку погляду людини на власне бажане майбутнє «Я», орієнтує зусилля на досягнення віддалених цілей і самовдосконалення, при цьому допускає поступовий розвиток і зміни у самопроєкті.

Сутність поняття «професійне самопроєктування майбутнього фахівця соціальної роботи» відображається в таких його характеристиках:

- здійснення вибору щодо напрямку професійного розвитку саме на користь соціальної роботи та деталізація такого вибору за функціональними напрямками – сервісним, посередницьким, управлінським чи дослідницьким;
- спрямування на досягнення високого рівня професіоналізму шляхом послідовного самовдосконалення;
- розуміння самопроєкту власної особистості як контуру самопроєкту, динамічного, але принципово важливого для забезпечення цілеспрямованості саморозвитку людини;

- включення стандартних етапів проєктної діяльності – проєктування, реалізація, аналіз результатів;
- володіння інструментарієм самопроєктування;
- готовність сприяти у самопроєктуванні клієнтам соціальної роботи.

Реалізуючи ідею «точки опори» в самопроєктуванні, пропонується в процесі педагогічного наставництва професійного самопроєктування майбутніх фахівців соціальної роботи застосовувати такі інструменти: «лінія життя», «жива бібліотека», проєктні інструменти, інструмент самопрезентації, «дерево цілей», індивідуальна карта поля і рівня професійного розвитку, щоденник особистісно-професійного зростання; у тому числі окремого дослідження вимагає використання засобів інформаційних технологій.

Подальшого дослідження вимагає завдання розроблення педагогічних інструментів самопроєктування, які б втілювали в себе напрацювання теорії трансформативного навчання.

Список використаних джерел

- Глобальне визначення соціальної роботи.* (2014). / пер. з англ. Т. Семигіної. Взято з <https://www.academia.edu>.
- Горбунова, Л. С. (2017). Теорія трансформативного навчання дорослих: еволюція концептів і методологій. *Вища освіта України*, 3, 23-34.
- Гуцол, С. Ю. (2014). Теоретичні передумови актуалізації особистісного проєкту як сюжету можливої історії. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка*, 1 (40), 72-78.
- Зарецька, О. О. (2015). Особистісний розвиток у вимірі самопроєктування: методологічні проблеми. В кн. *Особистість у сучасному світі: III Всеукр. психологічний конгрес з міжнар. участю* (Ч. 2, С. 114-117). Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство».
- Криницын, Д. В. (2012). Этапы профессионального самопроектирования как средства формирования конкурентоспособности будущих менеджеров в вузе. *Современные исследования социальных проблем*, 2 (10). Взято с <https://cyberleninka.ru/article/n/etapy-professionalnogo-samoproektirovaniya-kak-sredstva-formirovaniya-konkurentosposobnosti-buduschih-menedzherov-v-vuze>
- Розин, В. М. (2019). Можем ли мы проектировать себя сами? *Философские науки*, 12, 8-26.
- Смульсон, М. Л. (2014). Місце самопроєктування у проєктній парадигмі. *Актуальні проблеми психології*, 8, 2, 16-29.
- Чепелева, Н. В. (2016). Самопроєктування особистості у кризових життєвих обставинах. В кн. *Особистість в умовах кризових викликів сучасності: матеріали методологічного семінару НАПН України* (С. 28-34). Київ.

References

- Chepelieva N. V. (2016). Samoproektuvannia osobystosti u kryzovykh zhyttievkykh obstavynakh [Self-designing Personality in Crisis Life Circumstances]. *Osobystist v umovakh kryzovykh vyklykiv suchasnosti [Personality in the Conditions of Crisis Challenges of the Present]: materialy metodolohichnoho seminaru NAPN Ukrainy* (pp. 28-34). Kyiv [in Ukrainian].
- Hlobalne vyznachennia sotsialnoi roboty [Global Definition of Social Work]*. (2014). Retrieved from <https://www.academia.edu> [in Ukrainian].
- Horbunova, L. S. (2017). Teoriia transformatyvnoho navchannia doroslykh: evoliutsiia kontseptiv i metodolohii [Theory of Transformative Adult Learning: the Evolution of Concepts and Methodologies]. *Vyshcha osvita Ukrainy [Higher Education in Ukraine]*, 3, 23-34 [in Ukrainian].
- Hutsol, S. Yu. (2014). Teoretychni peredumovy aktualizatsii osobystisnoho proektu yak siuzhetu mozhyvoi istorii [Theoretical Background of an Update of Personal Project as a Plot for Possible Story]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy "Kyivskiy politekhnichnyi instytut". Filosofii. Psykholohiia. Pedagogika [Visnyk of National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". Philosophy. Psychology. Pedagogics]*, 1 (40), 72-78 [in Ukrainian].
- Krinitysin, D. V. (2012). Etapy professionalnogo samoproektirovaniya kak sredstva formirovaniya konkurentosposobnosti

buduschih menedzherov v vuze [Stages of Professional Self-design as a Means of Forming the Competitiveness of Future Managers at the University]. *Sovremennyye issledovaniya sotsialnykh problem [Modern Studies of Social Issues]*, 2 (10). Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/etapy-professionalnogo-samoproektirovaniya-kak-sredstva-formirovaniya-konkurentosposobnosti-buduschih-menedzherov-v-vuze> [in Russian].

Rozin, V. M. (2009). Mojem li myi proektirovat sebya sami? [Can We Design Ourselves?]. *Filosofskie nauki [Russian Journal of Philosophical Sciences]*, 12, 8-26 [in Russian].

Smulson, M. L. (2014). Mistse samoproektuvannia u proektnii paradyhmi [Place of Self-designing in the Design Paradigm]. *Aktualni problemy psykholohii : zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy [Actual Problems of Psychology. Collection of Scientific Papers of G. S. Kostiuk Institute of Psychology NAPS Ukraine]*, 8, 2, 16-29 [in Ukrainian].

Zaretska, O. O. (2015). Osobystisnyi rozvytok u vymiri samoproektuvannia: metodolohichni problemy [Personal Development in the Dimension of Self-design: Methodological Problems]. *Osobystist u suchasnomu sviti [The Personality in a Modern World]: III Vseukrainskyi psykholohichniy konhres z mizhnarodnoiu uchastiu (Is. 2, pp. 114-117)*. Kyiv: DP «Informatsiino-analitychne ahentstvo» [in Ukrainian].

PEHOTA O.

Khmelnyskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, Ukraine

SELF-DESIGN AS A BASIC COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL WORK SPECIALIST

Self-design is considered as a basic competence in the process of training future social workers. The essence of self-design is clarified through the use of the concept of «contour of the self-design» as one that preserves the dynamics of a person's view of their own desired future «self», focuses on long-term goals and self-improvement, but allows gradual development and change in project content. The structure of professional self-design of future social workers is characterized in the adaptive, acmeological, image, foresight and analytical components. The essence of the concept of «professional self-design of the future social work specialist» is defined by the following characteristics: 1) making a choice of the direction of professional development in favor of social work and detailing such a choice by functional areas - service, mediation, management or research; 2) focus on achieving a high level professionalism through consistent self-improvement; 3) understanding the self-project of one's own personality as a fundamentally important for ensuring the purposefulness of human self-development and dynamic contour of the self-project; 4) inclusion of standard stages of project activity - design, implementation and analysis of results; 5) possession of self-design tools; 6) willingness to assist in the self-design of clients of social work. The competence of self-design of future social workers is discussed as the basis for providing professional assistance to clients, people in difficult life circumstances. The article defines the role of a teacher-mentor for the active participation of students in self-design. It is substantiated that pedagogical mentoring in the process of professional self-design of future social work specialists should be carried out on the basis of the theory of transformational learning. The set of self-design tools should include gradually complicating communications with various subjects of social work, focusing on the best practices and successful stories of professional growth. Those communications should be aimed at both internal analysis of personality and interaction with the external environment.

Keywords: professional training; social work specialist; competence; self-design; contour of the self-design; teacher-mentor

Стаття надійшла до редакції 30.07.2020 р.